

BIRINCHI XALIFA ABU BAKR SIDDIQ DAVRLARI

Nosirova Ra'no Urozali qizi

JDPU tarix fakulteti tarix yo'nalishi 204- guruh talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.7583099>

Annotatsiya: Ushbu maqolada islom olamida o'sha davrning eng faol namoyandasi hisoblangan Abu Bakr as-Siddiq (r.a.)ning hayoti, sahobalik yillarida olib borgan faoliyati xususida fikr yuritiladi.

Kalit soʻz: Abu Bakr as-Siddiq, Makka, johiliyat davri, Rasululloh haratlari, Abu Bakr nasabnomasi, Hazrati Abdurahmon, Badr jangi, Abu Said al-Xudriy, Ridda urushlari.

Abu Bakr (r. a.), Makkada oʻsib ulgayganlar. Balogʻatga yetganlaridan keyin Makka ahlining odatiga koʻra savdogarchilik bilan shugʻullanganlar. Johiliyat zamonida ham Abu Bakr (r. a.) toʻgʻriliklari, sharifliklari, xushxulqlari, murosagoʻyliklari bilan xalq ichida tanilgan edilar. Abu Bakr hazratlari aslo araq ichmagan edilar. Araqni oʻzlariga oʻzlari xarom etgandilar. Bunga sabab boʻlgan voqeani tarixchilar quyidagicha taʼriflaydilar: Bir kuni Abu Bakr mast boʻlib oʻchib qolgan odamning yonidan oʻtib ketayotgan edilar. Bunday jirkanch manzarani koʻrib behad nafratlangan holda, «Men aslo bunday nomaʼqulchilik qilmayman», deb oʻzlariga soʻz bergan ekanlar. Mana shundan keyin hatto bir tomchi ham tatib koʻrmaganlar.

Tarix bizga u janobning butlarga aslo sajda qilmaganliklarini ham hikoya etadi. Otalari bir kuni u janobni olib, ahli Makka odatiga koʻra, butlarga sajda qilmoqlik uchun Kaʼbaga borgan ekanlar. Keyin katta butni roʻparasiga olib kelib «Mana, shu sening ilohing boʻladi», deb uzlarini yolgʻiz qoldirib ketgan ekanlar. Otalari nari ketgach, u janob butning yoniga yaqin borib, «men ochman, toʻygʻiz» debdilar. Butdan sado chiqmagach, yana «men yalangʻochman, kiyintir», debdilar. But esa jim, serrayib turaveribdi. Buni koʻrgan Abu Bakr yerdan katta bir toshni olib butning yuziga qarab otibdilar-da, hech narsaga qaramay yugurgancha tashqariga chiqib ketibdilar. Shundan keyin aslo butlarga sajda qilmagan ekanlar. Quraysh qabilasi u janobni rostgoʻyliklarini, ochiq-koʻngalliklarini bilganlari sababli juda yaxshi koʻrardilar, xurmat qilardilar. Janobda mujassam boʻlgan yuksak insoniy fazilatlar qurayshlar qalbida oʻzlariga nisbatan muhabbatni paydo qilgan edi.

“Siddiq” deb laqablanishining sababi Nabiyni tasdiqlaganidir. U Paygʻambarimiz oilasiga mansub boʻlmaganlar orasida birinchi boʻlib Nabiyni tasdiqlab, u zotga imon keltirgan. Shuning uchun Nabiyni uni “Siddiq” deb ataganlar. Isro voqeasidan soʻng mushriklar Abu Bakrga: “Doʻstingiz bir kechada Makkadan Quddusga bordim, deb aytyapti”, dedilar. Shunda u: “Rost soʻzlabdi”, deb tasdiq javobini berdi. Bu ishonch soʻzi ham Abu Bakrga “Siddiq” deb nom berlishiga asos boʻldi. Tafsiri “Ulusiy”da kelishicha: “Rostlikni keltirgan zot (Muhammad) va uni tasdiq etganlar (moʻminlar) – aynan oʻshalar taqvoli zotlardir” (Zumar, 33) oyatidagi “Rostlikni keltirgan zot” Rasululloh, “uni tasdiq etganlar” esa, Abu Bakrdir, deb tafsir qilinadi. Anas ibn Molikdan rivoyat qilinadi: «Nabiy, Abu Bakr, Umar va Usmon Uhud togʻiga chiqdilar. Shunda togʻ tebrandi. Nabiy: Ey Uhud, tinchlan, sening ustingda Nabiy, Siddiq va ikki shahid bordir, deb marhamat qildilar». Aytishlaricha, onasining farzandlari turmagan, Abu Bakr

tug'ilganida u Ka'bage yuzlanib: "Alloh, bu Sening o'limdan qutqarib qolganingdir, uni menga hadya qil", deb aytgan ekan.

Fil voqeasidan ikki yilu olti oy o'tganidan so'ng, milodiy 573 yili dunyoga kelgan. Abu Bakr Siddiq tolmadan kelgan, ozg'in, yuzida tuklari kam, do'ngpeshona kishi bo'lgan.

Johiliyatda Abu Bakr harir savdosi bilan mashhur edilar. Bundan juda katta foyda ham ko'rardilar. Rasululloh hazratlari bilan o'rtalarida ayrilmas do'stlik aloqasining barqarorligaga asosiy sabab — har ikki janobning yuksak sifatlarda hamohang bo'lganliklari edi, Yoshlari qariyb tengdosh, hovlilari hamsoya, o'zlari esa omonatdorlik va rostgo'ylik sifatlari bilan bezanganliklari sababli johiliyat zamonida, Rasulullohga payg'ambarlik kelmasdan avval ham ul janoblar bir- birlariga yaqin edilar.

«Xiro» g'orida Rasululloh hazratlariga vahiy nozil bo'lib, Jabroil alayhissalom «Siz Rabbil olamin tomonidan yuborilgan payg'ambarsiz», deb xabar bergan zahotlariyoq tezdin Xadicha onaning oldilariga kelganlar va mazkur xabarni aytganlar. Xadicha ona o'shal ondayoq hech bir ikkilanmay, imon keltirganlar. Qalblariga qo'rquv ketar-ketmas, Rasululloh hovlilaridan chiqib Baytullohni tavof qilgani borayotganlarida yo'lda Abu Bakrni uchratganlar. Rasululloh hazratlari Abu Bakr raziyallohu anhuga Islomni arz etganlar. Hazrat ham xuddi Xadicha ona kabi hech bir ikkilanmay, darhol tasdiqlab, qabul qilganlar. Bu to'g'rida so'ralgan paytida, «Men Muhammadni aslo yolg'on gapirganligini bilgan emasman. U janob yuksak omonatdorliklari, husnu xulqlari sababidan payg'ambarlikka loyiq zotlar», deb javob bergandilar.

Abu Bakr Siddiq (r.a.), Rasululloh alayhissalom bilan Islomni e'lon qilgan hunlaridan boshlab doimo birga hamsuhbat bo'lganlar. U janob qurayshlardan va boshqa nodonlardan juda ko'p izo jafo chekkanlar. Boyliklar ham, nasablari ham, xalq orasida tutgan o'rinlari, e'tiborlari ham, xushxulqlari ham qurayshlarning izosidan qaytara olmagan. Islom diniga birinchilardek musharraf bo'lganliklari Rasulullohning eng yaqin hamkorlaridan bo'lganlari sababli qurayshliklar u janobga har turli izo jafolarni yetkazganlar. U janobning Rasulullohning juda ko'p o'rinlarda mushriklardan mudofaa qilganliklari tarix kitoblarida bitilgandur, U janob Rasulullohni himoya qilish yo'lida mushriklar izosidan zarracha qo'rqmay, jafolarini pisand etmay, jonfidolliklar etganlar.

Alloh rozi bo'lsin Abu Bakrni shunday ta'riflashadi: oqishdan kelgan, yonoqlari ozg'in, qirra burun, siyrak soqolli, ochiq yuzli, ko'zlari ichiga botgan, peshonasi keng, kaftlari katta, tetik ko'rinuvchi kishi edilar. Soch-soqolining oqlarini hina va katam bilan bo'yab yurardilar. Zuhriy aytadi: "Abu Bakr oq-sariqdan kelgan, latif, muloyim, sochlari jingalak, ikki yonboshi ingichka kishi bo'lganlar. Shuning uchun ham kiygan izorlari bellarida turmasdi. U zotning Busraga bir necha marta savdo uchun kelganlari rivoyat qilinagan. Abu Bakr Siddiq ser ibodat, yaxshilikda ummatning peshqadami edilar.

Musulmonlar ishi bilan mashg'ul bo'lishidan ilgari Abu Bakr tijorat bilan shug'ullanar edilar. Manzillari Madina yaqinidagi Sunh qishlog'ida edi. Bay'atdan olti oy keyin Madinaga ko'chib o'tdilar. Sunhda yashagan paytlarida shaharga yayov, ba'zan esa ulovda kelar, ustlarida dag'al matodan tikilgan kiyim bo'lardi. Madinaga kelib odamlarga namoz o'qib berar hufton namozidan keyin yana Sunhga qaytar edilar. Abu Bakr Siddiq savdogar bo'lganliklari uchun har kuni bozorga chiqib, oldi - sotdi bilan shug'ullanardilar. Mahallaning qo'ylarini sog'ib berardilar. Halifa bo'lganlaridan keyin bir cho'ri ayol: "Endi bizning qo'ylarimizni sog'mang!", dedi Shunda Abu Bakr: "Umarimga qasamki bu ishni davom ettiraman. Umid qilamanki egallagan mavqeim meni o'zgartirolmaydi", dedilar. Alloh rozi bo'lsin, keyinchalik Abu Bakr

qilayotgan ishlarini mulohgaza bilan o'ylab shunday hulosaga kelganlar: "Yo'q, Allohga qasamki, qavmning ishi tijorat bilan o'nnglanmaydi. Balki, odamlarning ahvolidan xabardor bo'lib turish, ularning islohiga sabab bo'ladigan ishlarni izlab topish uchun barcha yumushlardan forig'lik lozimdir..."

Vafotlari arafasida Abu Bakr Siddiq shunday degan edilar: "Biz musulmonlar ishiga boshliq qilinganimizdan buyon ularning na dinor va na dirhamiga hiyonat qildik. Bizga ular yegan taomning qoldig'igina tegdi. Ustimizga dag'al kiyimlar kiydik. Bisotimizda musulmonlar o'ljasidan faqat mana bu habash qul, suv tashiydigan mana bu tuya va qimmat besh dirhamlik mana bu duhoba bor. Ulani Umarga jo'nating!" Bir rivoyatda Abu Bakr jo'natgan narsalar Umarga olib kelingach uning shunday degani naql qilingan: "Alloh Abu Bakrni rahmatiga olsin. U o'zidan keyingi kishilarni qiynab qo'ydi" .

Abu Bakr Siddiq sahobalar ichida Qur'onning eng bilimdoni edilar. Shuning uchun ham Rasululloh s.a.v. u kishini namozda sahobalarga imomlikka o'tkazgan edilar va: "imomlikka o'ting, ularga Allohning Kitobini o'qib bering... Oralarida Abu Bakr turgan qavmga u kishidan o'zgasi imomlikka o'tishi durust emas!" degan edilar. Yamoma jangida ulug' sahobalarning aksari shahid bo'lgani tufayli Hazrati Abu Bakr odamlardan eshitilgan, hurmo po'stlariga va terilarga yozilgan Qur'onni to'plab, bir muqova ostiga jamlashni buyurdilar.

Ta'kidlash kerakki, Albatta, Hazrati Abu Bakr (r.a.) Qur'oni Karimni qalbiga joylagan, ustoz (s.a.v.)ning so'z va ishlarini yaqindan o'rgangan buyuk ilm va hikmat egasi bo'lganlar. Hazrati Abu Bakr (r.a.)ning o'ziga xos fe'l-atvorida jozibali narsa shu ediki, u o'rgangan narsalarning har bir zarrasi uning jismoniy fe'l-atvori va xatti-harakatlarining ajralmas qismi bo'lib qolgan edi . Shuning uchun biz uning bilimining eng buyuk namunalari nafaqat so'zlarida, balki ishlarida ham topamiz.

Hazrati Abu Bakr (r.a.)ning buyuk ilm va hikmatlarining yorqin misollaridan biri shundaki, u zot bir necha marta Rasululloh sollallohu alayhi vasallam bilan bir fikrda bo'lganlar, boshqa sahobalar esa ixtilof qilganlar. Badr jangidan keyin Rasululloh sollallohu alayhi vasallam bir necha sahobalardan asirlarga nima qilish kerakligi haqida fikr so'radilar. Ko'pchilikning fikriga ko'ra, ularga o'lim jazosi berilishi kerak edi, ammo Rasululloh (s.a.v.) hazrati Abu Bakr (r.a.)ning: "Ular bizning qarindoshlarimiz va qarindoshlarimizdir, deganlariga qo'shdilar. Menimcha, siz ulardan to'lov olganingizdan keyin ularni ozod qilishingiz kerak. Bu bizga kofirlarga qarshi kuch-quvvat manbai bo'ladi. Albatta, Alloh ularni Islomga hidoyat qilishi mumkin" deb javob qaytarganlar .

Keyinchalik batafsil to'xtalib o'tadiganimizdek, Hazrati Abu Bakr (r.a.) Nasr surasi nozil bo'lganda uning ma'nosini sahobalar ichida tushungan yagona kishi edi. Ayniqsa, bu vahiydan hamma xursand bo'lgan bo'lsa, Hazrati Abu Bakr (r.a.)ning yig'layotganlarini ko'rish mumkin edi. Darhaqiqat, u g'alaba bilan sevimli ustoz (s.a.v.)ning o'limi tabiiy ravishda kelishini tushungan yagona odam edi. Shunga o'xshash voqeada Payg'ambarimiz (s.a.v.) yana o'zlarining yaqin orada vafot etishlari haqida xabar berdilar va faqat Hazrati Abu Bakr (r.a.) ularga aytilayotgan gapni tushundilar va yana yig'lay boshladilar. Bu voqeani bizga Abu Said al-Xudriy hazratlari rivoyat qiladi.

Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallam yer yuzidagi umrlarining so'nggi kunlarida Abu Bakrni (r.a.) imom etib tayinladilar va sahobalarga namoz o'qidilar. Bu o'z-o'zidan Hazrati Abu Bakr (r.a.)ning ilm va hikmatning yorqin dalolatidir, chunki bu og'riqli, ammo beqiyos muborak rol faqat oliy toifadagi odamga nasib etishi mumkin edi. Hofiz Ibn Kasir (Rh) buni Qur'oni Karim haqidagi bilim va tushunchada hazrati Abu Bakr (r.a.)ni sahobalarning eng

ulug'i deb bilishning asosiy sababi sifatida keltiradi . Bu yerda Hazrati Abu Bakr (r.a.)ning Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallamning ko'rsatgan hurmati qanchalik ko'p ekanini quyidagi hadisni tafakkur qilsak, yaxshiroq tushunish mumkin: "Imom musulmonlar xavfsizligi uchun jang qilishlari va panoh so'rashlari kerak bo'lgan panohga o'xshaydi..." .

Rasululloh sollallohu alayhi vasallam vafotlaridan so'ng, sahobalar o'rtasida Hazrati Abu Bakrning isyonkor qabilalarni zakot berishdan bosh tortishlari (Ridda urushlari deb nomlanadi) bilan bog'lash qaroriga rozi bo'lmaganlar orasida katta ixtilof paydo bo'ldi. Hazrati Abu Bakr (r.a.) tomonidan qabul qilingan nomaqbul mavqe haqiqatda to'g'ri ekanini sahobalar keyinroq anglab yetdilar. Imom As-Sayutiy (Rh) va Imom An-Navaviy (Rh) buni Hazrati Abu Bakr (r.a.)ni ummatning eng ilmlilaridan biri deb ta'riflagan asosiy omillardan biri deb ta'kidlaydilar .

Yuqoridagi misolda ko'rinib turganidek, Hazrati Abu Bakr (r.a.) Alloh taoloning muhabbati va toatida o'zini butunlay yo'qqa chiqargan va hech qachon vaqtinchalik tashvishlar va boshqalarning fikriga ikkinchi marta o'ylamaganligi aniq edi. Shu tufayli bilamizki, Hazrati Abu Bakr (r.a.) ne'mat qilgan ilmlar nazariya doirasidan chiqib, ezgulikning tirik va nafas oluvchi namunasiga aylangan. Bunga Hazrati Abu Bakr (r.a.)ning Badr kuni haqida aytgan so'zlaridan boshqa buyukroq misol topilmasa kerak . Abdurrahmon ibn Abu Bakr (r.a.) Islomga kirib, otalari Hazrati Abdurahmon (r.a.) bilan Badr kunini muhokama qilayotgan edilar. Badr jangida Abdurahmon (r.a.) musulmon emas edilar va hazrati Abu Bakr (r.a.)ga Badr kuni fursat paydo bo'lganini, u orqali Hazrati Abu Bakrni (r.a.) o'ldirishlari mumkinligini aytdilar. Buning o'rniga u undan yuz o'girib, jonini saqlab qoldi.

Hazrati Abu Bakr (r.a.) arablarning nasl-nasabini bilishda ham, tush ta'birida ham sahobalarning eng yetakchisi sifatida tanilgan edilar. Ansorlardan biri Jubayr ibn Mut'im ismli bo'lib, u ilm sohasida eng ilg'or edi. Arablarning nasabnomalarida: «Men faqat Abu Bakr Siddiqdan nasab oldim va Abu Bakr Siddiq arablarning nasabnomalarida eng bilimdon kishi edi», deb tan olgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.The Holy Qur'an; With English Translation and Commentary. Published under the auspices of Hadhrat Mirza Tahir Ahmad. 1988. Islam International Publications. Islamabad (England).
- 2.Tafsir Al-Qurtubi. Abu Abdullah Muhammad Ibn Ahmad Al-Ansaree Al-Qurtubi. 1965. Daar Ihya At-Turaath Al-Arabee. Beirut.
3. A Misunderstanding Removed, Hadhrat Mirza Ghulam Ahmad. 2007. Islam International Publications. Islamabad (England). P.15
- 4.Tadhkirah; Compilation of the Dreams, Visions and Verbal Revelations of Hadhrat Mirza Ghulam Ahmad. Chaudhry Muhammad Zafrullah Khan. 2006. Islam International Publications. Islamabad (England). P.12
- 5.Lecture Ludhiana. Hadhrat Mirza Ghulam Ahmad. 2003. Islam International Publications. Islamabad (England). P.45.
- 6.Lecture Sialkot. Hadhrat Mirza Ghulam Ahmad. 2007. Islam International Publications. Islamabad (England). P.32.
- 7.Introduction to the Study of the Holy Qur'an Hadhrat Mirza Bashir-ud-Din Mahmud Ahmad. 1989 Islam International Publications. Islamabad. P. 86.